

Jaume Terradas

Ecologia viscuda

PUV

Ecologia viscuda

Assaig 26

Ecologia viscuda

Jaume Terradas

Universitat de València

© Jaume Terradas

© D'aquesta edició: Universitat de València, 2010

Publicacions de la Universitat de València

Arts Gràfiques, 13 - 46010 València

Il·lustració de la coberta: Jaume Terradas (fotografia de J. Losarcos, cortesia de la revista *Mètode*)

Disseny de la col·lecció: Inmaculada Mesa

ISBN: 978-84-370-7411-5

Dipòsit legal: V-1364-2010

Impressió: Impremta Lluís Palàcios, Sueca

*Aquest llibre està dedicat als molts
companys i companyes amb qui he
compartit hores de treball i discussions,
dins l'àmbit acollidor del CREA i la
Unitat d'Ecologia de la Universitat
Autònoma de Barcelona*

Vida

Brolla del llunyà nucli de plasma
un amansit corrent
que banya la Terra
i regira aigua i aire.
Ací i allà, en topar amb l'esfera,
escriu la vida en lletra menuda.
Sobre pols i aigua,
S'hi entreté a inventar
petits rínxols,
ínfimes turbulències.
Accidentals dilacions
de l'energia feta matèria,
de la matèria feta consciència
i de seguit desfeta,
deixant fugisseres empremtes
cap el futur, memòries
potser més reals que els éssers.

-Publicat a Reduccions, volum Ciència i Poesia, 1996-

Índex

Pròleg	13
--------------	----

PRIMERA PART

Ecologia, medi ambient i la casa per endreçar

1. Quina mena de ciència és l'ecologia?.....	21
2. La qüestió ambiental, idees bàsiques	29
3. Sobre la petita història recent, personal i local	35

SEGONA PART

Fent l'ofici

4. Descoberta d'un país estrany i magnífic	53
5. Aridesa i turisme	67
6. De mars i pesca	77
7. Anys d'aprenentatge	89
8. Camins de França.....	101
9. Lliçons de la natura	119
10. Equipament de campanya.....	143
11. Sobre la biodiversitat	157
12. D'espècies endèmiques i rares	173
13. Extincions i invasions	191
14. Conservar: moltes comissions, però... ..	205
15. Estratègies de conservació.....	215

TERCERA PART

Cap a l'ecologia global

16. Estudiant el metabolisme d'ecosistemes sencers	237
17. Els tròpics	249

18. Els experiments ecològics: llargs i cars.....	269
19. Les bases de dades i els models.....	277

QUARTA PART

Bosc i focs

20. Els boscos de Catalunya: dinàmica ecosociològica	291
21. Els incendis forestals	321
22. Gestió abans i després del foc.....	339
23. Els eixuts a Catalunya	353

CINQUENA PART

Els humans, en la Biosfera

24. Ecologia urbana	363
25. Educació ambiental	373
26. Canvi global.....	395

Bibliografia	445
---------------------------	-----

Apèndix	451
----------------------	-----

Pròleg

Arribat a certa edat, he pensat que calia fer balanç sobre un conjunt de temes als quals he dedicat la major part de les meves reflexions i els meus treballs en quaranta anys de vida professional. No és que l'edat sigui cap mèrit que calgui celebrar amb un sermó imprès. Com deia Grouxo Marx, tothom pot fer-se vell, tot el que cal fer és viure prou temps. I no sóc tan vell. Tampoc puc dir que la meva sigui una vida plena d'aventures i meravelles. No és el cas. No, és que em ve de gust fer-ho. Sense pretendre, ni de lluny, ser un savi, potser em pesen els mots de Jonathan Swift quan escrigué que l'etapa final de la vida d'un home savi es consagra completament a esmenar les follies, prejudicis i opinions falses que ha anat acumulant durant les anteriors. Aquest balanç que emprenc no és una autobiografia, de cap manera és aquest el meu propòsit i, a més, no interessaria ningú. És més aviat una reflexió sobre el món des de les meves experiències, plena de preguntes, com no podria ser altrament perquè, si tingués respostes, segur que molts altres les haurien trobat abans i ja ningú les formularia. Potser la més greu de les meves preguntes ve d'un dubte esfereïdor, que la nostra espècie no estigui realment preparada per a resoldre els problemes amb què ens enfrontem. Som limitats en la capacitat de pensar a escales grans d'espai i temps, i gens angèlics en la relació amb els altres. Rousseau és mort fa

molt de temps i ja ningú creu que Edward O. Wilson fos un feixista quan ens explicava el que abans ja havien fet Darwin i Robert Louis Stevenson (aquest, al *Dr. Jekyll i Mr. Hyde*) a la seva manera. La ingenuïtat és perillosa, el pensament conservador sempre ho ha tingut clar (i n'ha fet ús i abús).

El Bhagavad Gita diu:

La ment, oh Krisna, és inestable, turbulenta, poderosa i obstinada. Controlar-la, penso que és tan difícil com embolcallar el vent.

Per desgràcia i per sort. Què hi ha més preuat en els homes que la ment lliure? Preservar aquesta llibertat de l'individu, o el sentiment que nosaltres en tenim, és l'objectiu de tot programa de futur humanament defensable. Això sol ja demanaria immensos canvis en la nostra organització social. Doncs encara serà més difícil si hem d'assolir un compromís col·lectiu per preservar, al mateix temps, l'entorn.

Fins i tot si existissin limitacions essencials en el nostre programa genètic, limitacions que fessin gairebé impossible no només la pau, sinó també qualsevol projecte de gran abast, global, que exigeixi certs mínims ètics, de racionalitat i de solidaritat, que és exactament el meu dubte esfereïdor, quin altre camí tenim que no sigui el de treballar com si aquestes limitacions no existissin? Friedrich Nietzsche va advertir-nos: «si mires massa un abisme, l'abisme mirarà dins teu». No hem d'ignorar l'abisme en el nostre interior, però no ens cal recrear-nos en la seva contemplació. Deixeu-me seguir amb les citacions encara un moment (no se n'ha d'abusar, però a mi m'agraden):

En Josep Pla deia que, en aquest país nostre els cansats fan la feina. És una frase amb la qual m'he sentit sovint molt identificat, perquè les coses que he fet, no pas moltes, les he fet amb un sentiment constant de fatiga, que no he pas escollit. Segurament, és un problema metabòlic. He optat per creure que no cal ser un optimista ni un vitalista per a fer coses. Sovint, els que tenen molta força i molta empena les dissipen en l'exuberància, en la satisfacció de la pròpia experiència vital, que a ells els omple, encara que potser no deixa rastre. Són sortosos si arriben a la fi amb tots els minuts aprofitats, assadollats de records, els envejo sense rancúnia. Per al conjunt de la humanitat, fet i fet, interessa més la gent que deixen una obra feta que beneficiï els altres (incloent entre els beneficis l'art, la ciència, el pensament), i això vol sovint determinades qualitats individuals. Hi compten sobretot la curiositat, l'afecció a fer-se preguntes, la passió o un bon grau de paciència... Doncs, sabeu? Tampoc tinc aquestes qualitats massa desenvolupades. No sóc ni massa curiós, ni gaire apassionat, ni pacient. I, tot i així, cal tirar endavant, ni que sigui amb un cert avorriment, i anar fent el que es pugui. No tinc les capacitats d'un gran científic o d'un gran professor. He treballat ben conscient de les meves limitacions i de la meva fatiga. Vaig sentir que en Josep Maria Castellet, en una entrevista, deia que l'escepticisme és un estímul per a fer coses, encara que sembli una mica paradoxal. Potser és veritat. Els meus amics m'han tingut sempre per un pessimista. A la famosa disjuntiva de si el got és mig ple o mig buit, responc, des de fa temps, que no ho sé, però que el què sí que tinc clar és que, el got, algú se l'està fotent!

No vull fer un al·legat contra la nostra espècie, ni descriure amb massa detall la degradació del món que potser causarem, fins a l'anorreament final de tota bellesa i de tota possibilitat de sobreviure. Això ja ho va fer, amb millor prosa, Claude Lévi-Strauss fa molts anys, i molts altres autors també, però no estic segur que porti a cap resultat massa útil. Les esgarrifoses visions de després de l'apocalipsi són freqüents en la literatura i el cinema, i tenen un cim ben recent en *La carretera*, de Cormack McCarthy, el darrer Pulitzer d'un autor que ja hauria de tenir el Nobel.

...Ja que qualsevol que construeixi un refugi amb canyes i pells d'animals s'afegeix al destí col·lectiu de les bèsties i tornarà al fang primordial gairebé sense un crit. Però qui construeix amb pedra mira d'alterar l'estructura de l'Univers,

diu a *Meridià de sang*. No podria competir amb ell. Tampoc tinc el tarannà combatiu ni el reconeixement d'un Noam Chomsky, per posar-me a denunciar, amb un crit insurrecte, les malvestats del sistema econòmic que ens afligeix. Sistema però que, confessem-ho, a ell i a mi ens permet (tot i que el futur sembli molt ennuvolat, ara mateix), dir el que pensem i guanyar-nos la vida. No així a milers de milions d'altres persones, o sigui que en Chomsky fa santament en denunciar-lo, encara que el sistema és tan sofisticat que compensa amb honors i diners la intransigent denúncia intel·lectual, almenys mentre no passi de ser literatura vendible. Bé, no sóc en Chomsky, i segurament més us valdria deixar aquest llibre i llegir-ne un de seu. Si decidiu seguir, anem per feina.

Abans, però, deixeu-me fer alguns agraïments (n'hi ha d'específics per a determinats capítols que s'expressen en el text): als companys del CREAM i les universitats Autònoma i de Barcelona, de qui tant aprenc, alguns dels quals, a més, han revisat tot o part del text, com Josep Maria Espelta, Carlos Gracia, Joanjo Ibáñez, Paco Lloret, Josep Peñuelas, Josep Piñol, Xavier Pons, Javier Retana, Miquel Riba, Ferran Rodà. I he d'agrair també a molts més, investigadors, professors o administratius que, des del món de la recerca (d'ací o de fora), de les empreses privades i de les administracions, m'han ajudat a entendre coses, de vegades discutint les meves idees prèvies; a les entitats que han contribuït a finançar recerques de les quals he tret coneixements; a Carlota Torrents i Sílvia Bastos i, sobretot, als editors, per haver fet possible la publicació; i a la meva companya, Montserrat Brugués, per suportar-me i, així, ajudar-me en el treball.

Després de quaranta anys d'activitat professional, l'autor, un dels ecòlegs més prestigiosos del nostre país, traça un balanç de la seua trajectòria científica i de l'evolució d'una disciplina relativament jove que es troba en plena expansió. Així mateix fa entenedores, amb la facilitat que dóna l'alta especialització, algunes qüestions de gran interès, de la dinàmica dels boscos i els periòdics incendis que els arrasen a l'escassetat hídrica, de la gestió forestal a l'educació ambiental, de la varietat i canvi de la vegetació a l'ecologia urbana, de les peculiaritats de l'ecosistema mediterrani a les pautes d'adaptació, competència i cooperació en la natura. A més l'autor aborda la greu problemàtica de caràcter general de l'ecologia global, en l'horitzó de l'esgotament dels combustibles fòssils, el canvi climàtic i les conseqüències de tot plegat. Les reflexions de Jaume Terradas, que exposa també el seu procés de formació a manera d'una *Bildungsroman* apassionant, esdevenen un advertiment indefugible, avalat alhora per un saber madur i una honestedat intel·lectual insubornable.

JAUME TERRADAS (Barcelona, 1943) és biòleg i catedràtic emèrit d'Ecologia a la Universitat Autònoma de Barcelona. Impulsor de la recerca sobre ecosistemes terrestres a Catalunya, introductor de l'educació ambiental, promotor i primer director del Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals (CREAF), és membre de diverses societats científiques, entre les quals l'Institut d'Estudis Catalans. Ha publicat més de 200 articles científics i és autor, entre altres, dels llibres *Biografia del món* (2006), *Ecologia de la vegetació* (2001), *Ecologia urbana* (2001) i *Ecologia del foc* (1996). Així mateix ha publicat narracions i els poemaris *Temps robats* (1996) i *Les veus del silenci i una vela que fuig* (1998).

ISBN 978-84-370-7411-5

PUV PUBLICACIONS
UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA